

Motion till riksdagen 2024/25:869

av **Ida Gabrielsson m.fl. (V)**

En välfärd utan vinstintresse

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör återkomma till riksdagen med förslag om ett förbud mot vinster i välfärden samt att det utvecklas en modell för icke vinstdrivande alternativ till de marknads- och valmodeller som införts inom offentlig sektor och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör förstärka tillsynen och vidta nationella insatser för en ökad likvärdighet och personalförsörjning och för att säkerställa principen om vård och omsorg efter behov och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

När vi går till vårdcentralen vill vi vara trygga med att vi bemöts utifrån våra behov, inte utifrån hur lönsamma vi är. När vi får en behandling ska vi kunna vara säkra på att den ges för att göra oss friska, inte för att den är den mest lönsamma. När våra barn börjar i skolan vill vi att de möts som elever, inte som kunder eller vinstmöjligheter. Där vinsttänkandet styr påverkas våra relationer till varandra. Välfärden ska vara en fristad från sådant.

I dag går flera miljarder av det vi betalar i skatt för välfärd i stället till privata vinster. Inte sällan går vinsterna dessutom till riskkapitalbolag som själva gör sitt bästa för att smita från skatt. När ägare plockar ut vinster samtidigt som äldre med hemtjänst får kortare besök visar det vad vinstjakten leder till. Avkastning på eget kapital för företag inom hälso- och sjukvård var i snitt 29 procent 2021, i omsorgsföretagen 24,8 procent och inom utbildningsområdet 24,4 procent. Det kan jämföras med avkastning på eget kapital i hela tjänstesektorn samma år som var 14,5 procent.¹ Om en verksamhet en dag inte längre är lönsam kan ägarna låta den gå i konkurs.

¹ SCB (2023), Finansiärer och utförare inom vård, skola och omsorg 2021.

Det som kostar mest pengar, och som är avgörande för kvaliteten i välfärden, är personal. Därför är det inte konstigt att det är personalen företagen oftast sparar in på för att göra vinst. Till exempel har privat äldreomsorg och privata skolor lägre personaltäthet än vad kommunala äldreboenden och skolor har. Då blir det mindre tid för de äldre och för eleverna. Samtidigt är lönerna lägre i de privatiserade skolorna och äldreomsorgen. Dessutom är otrygga anställningar betydligt vanligare i den privatiserade äldreomsorgen. Lägre personaltäthet ökar också stressen för de anställda.

Vinstintresset förvrider välfärdens sätt att fungera. Vårdcentraler och läkarmottagningar etablerar sig mycket oftare i områden där folk är välbeställda och relativt friska. Det gör att vårdens pengar går dit och inte räcker till vården i områden där människor har lägre inkomster och där ohälsan är högre. På liknande sätt prioriterar ofta vinstdrivna skolor att dra till sig elever från studievana hem eller att locka till sig många elever med löften och reklam som inte motsvarar kvaliteten på undervisningen. Segregationen ökar i svensk skola vilket påverkar alla elever och skolor negativt.

Det har aldrig funnits en majoritet bland medborgarna för att tillåta vinstutdelning i skattefinansierad vård, skola och omsorg. Två tredjedelar av befolkningen tycker att det är ett bra förslag att inte tillåta vinstutdelning i skattefinansierad vård, skola och omsorg och andelen har ökat sedan 2019.² Knappt en femtedel tycker att det är ett dåligt förslag att förbjuda vinstutdelning. Lobbyism för vinstdrivande aktörer i välfärden har dock ökat markant, vilket skulle kunna förklara den stora diskrepansen mellan majoriteten av riksdagspartiernas positiva inställning till vinster i välfärden och medborgarnas motstånd till desamma.

Vinstuttagen från välfärdsföretagen är svåra att reglera. Flera tar inte ut överskottet i verksamheten i vinst samma år, utan investerar i nya verksamheter eller uppköp av andra företag. Överskottet används då för att expandera och därmed höja värdet på företaget, som sedan kan säljas med stor vinst. Andra exempel på värdeöverföringar är via lån, räntor och avskrivningar inom samma koncern. Välfärdsföretaget kan också hyra lokaler av ett bolag inom samma koncern och betala en hyra som överstiger den marknadsmässiga. Det finns också möjlighet att köpa tjänster från andra bolag i samma koncern med en högre ersättning än om anbud tagits in. Vård, omsorg och skolan har utvecklats till nya riskområden för den organiserade brottsligheten. Kriminella gäng har etablerat sig i välfärden och tränger sig allt längre in i våra vardagsnära legala strukturer.

Samhället håller på att förlora den demokratiska kontrollen över välfärden. Förtroendet för välfärden är hotat av bl.a. brister i kapacitet och tillgänglighet och av en okontrollerad privatisering.

Regeringen bör skyndsamt återkomma till riksdagen med förslag om ett förbud mot vinster i välfärden samt att det utvecklas en modell för icke vinstdrivande alternativ till de marknads- och valmodeller som införts inom offentlig sektor. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör vidare förstärka tillsynen och vidta nationella insatser för en ökad likvärdighet och personalförsörjning och för att säkerställa principen om vård och omsorg efter behov. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Ida Gabrielsson (V)

² Källa: SOM-institutet (LO:s välfärdsrapport)

Lorena Delgado Varas (V)

Malcolm Momodou Jallow (V)

Birger Lahti (V)

Ilona Szatmári Waldau (V)

Ciczie Weidby (V)